

I.

Diáklevelezés a háburúban.*

I. Idegen nyelvű külföldi levelezés.

1. A vallás és közoktatásügyi minisztérium és elsősorban a külföldi kulturális kapcsolatokat irányító elnöki C. ügyosztály kétségtelen áldozattal, de a külföldi és magyar diákkapcsolatoknak a folytonosság miatt e nehéz időkben is szükségszerűen kívánatos voltát átérezve tartotta működésben az 1941-42. tanévben is a K. T. K. K. (Középiskolai Tanulók Külföldi Kapcsolatai) irodáját. A munka mindig nehezebbé vált és egyre kevésbé hálás lett.

Valóban az ember szinte kételkedve hajlandó kérdezni: volt hát *egyáltalán* ilyen időkben külföldi levelezés s ha volt, vajjon miféle lehetett részleteiben?

Kétségtelen, hogy már világszerte dúló háború folytán előállott közlekedési és sok másféle nehézség, amelyek már a megelőző 1940-41. tanévvégi összegező áttekintésben (Országos Középiskolai Tanár-egyesületi Közlöny 1942. 6. szám) is gátló akadályok gyanánt szerepeltek, 1941-42. tanévben még sokkal inkább sorvasztó hatással voltak a nemzetközi diáklevelezés helyzetére. Természetes, hogy az akadályok és nehézségek sok esetben végleg elvették a levelezésre nyugodtabb időkben nagy lelkesedéssel vállalkozó diákréteg kedvét a külfölddel való idegennyelvű levelezés gondolatától. Ilyen akadályok voltak pl. a levélváltások igen hosszú időbeli váltakozása, a levélellenőrzések miatt a levelek tartamának bizonyos kényszerű rövidítése, óvatos leegyszerűsítése, igen sokszor a levelezésre való jelentkezések hatástalan elkallódása, s természetesen a mind nehezebbé váló életviszonyok is. Az életviszonyok súlyosbodása miatt a nehezebben élő rétegek és azok fiai a külföldi levelek írásának már a gondolatát is napi gondjaik mellett felesleges és sorra nem kerülő fényűzésnek voltak kénytelenek tekinteni.

De azért a külföldi levelezési kapcsolatok korántsem szüntek meg. A nehézségek miatt kedvesezettek, csüggedtek vagy lusták mellett eléggé számottevő olyan diákréteg is van, akik éppen ezekben a nehéz időkben kíváncsiak arra, hogy milyen most a külföldi, velük egykorú diákifjúság élete? S e kíváncsiságukat kielégítik a diáklevelezési óhajokkal szembenálló sok akadály ellenére is, sőt dacolnak azokkal. Igyekeznek kifogni a nehézségeken, kibőjtölik a várakozásokat, többször is jelentkeznek, egyszerre többfelé is kérnek levelező társakat. A fáradság megéri, mert az akadályok ellenére is folyó levelezések ma hatványozottan *érdekesebbek* a békebelinél. Napjainkban nem a tömeglevelezők, hanem a levelező-ínyencek korát éljük.

Mindenki előtt természetesnek látszhatik, hogy a levélbeli érintkezések mindjobban a velünk baráti és közelebb fekvő államok ifjúságára korlátozódtak.

2. *A külföldi és magyar levelező társintézeteknek a multban álta-*

* Beszámoló a K. T. K. K. (Középiskolai Tanulók Külföldi Kapcsolatai) irodájának 1941-42. tanévi munkájáról.

lunk megszervezett „magyar rendszer“-e, sajnos nem mutatható fel újabb lendületet. Az iskolai életnek a tanév folyamán oly zaklatott volta, a tanárok gyakori katonai szolgálata, stb. miatt nem lehetett szó ennek intézményes fejlesztéséről, sőt a tavaly megszervezett keretek fenntartása is kevésbé sikerült. Mégis elvileg a magyar iskolák nagy részéről idén már határozott rokonszenv mutatkozott az eszme iránt, így változatlan és mind erőteljesebb meggyőződésünk, hogy békés viszonyok között, az egyéni levelezések rendszerének bizonyos leépítésével az önkéntes és változtatható társiskolák rendszere a külföldi és magyar diáklevelezési érintkezések egészséges és nagyjövőjű területe. Az irodának gondja volt a tavaly külföldi társintézetet kapott iskoláknak a kapcsolatok állandó folytatását illető serkentésére, másrészt új külföldi társiskolák kérelme alapján szerveztük be az iskolákat. A tavalyi kapcsolatok folytatása hol a külföldi, hol a magyar intézet részéről sokhelyen lagymatag volt. Új külföldi társiskola kérelmezése elég nagy számban történt, különösen a tanév elején; ez is a gondolat iránti rokonszenv terjedését mutatja. Sajnos azonban a rögtön külföldre küldött és illetékes helyeken többször megsürgött kérelmek nagyrészt hatástalanok maradtak. Csupán 8 magyar intézetet tudtunk e tanévben felhívni új német társintézetrel való kapcsolat felvételére. Új olasz társintézetet egyet sem kaptunk idén, év vége felé kiosztottunk azonban 8 új svájci társiskolát magyar leányközépiskolák között.

Állandó és rendszeresen irányított, kellően kiépített levelezést folytatnak részben új, részben tavalyi olasz és német társiskolájukkal a következő intézetek: Budapesti VIII. ker. Vörösmarty, nagyszalontai és zalaegerszegi áll. fiúgim., valamint a budapesti XIV. ker. Erzsébet uőisk. és soproni áll. leánygimnáziumok (olasz), miskolci fiú keresk. középisk., mezőtúri ref., debreceni gyak., győri, nagyszalontai, szegedi Baross G. gyak. és zalaegerszegi áll. fiúgimnáziumok és a budapesti XIV. ker. áll. Erzsébet nőisk. leánygimnázium (német). Az év végén kiosztásra került svájci társas levelezésekről még nem érkeztek jelentések.

3. Az egyéni címközvetítés az iskolai vezetőtanárok felkérésére küldött, majd kitöltve irodánkhoz visszajuttatott jelentkezőlapok útján történt. A vezetőtanár megkerülésével jelentkezőket is erre az útra utasítottuk. A különféle országok különféle vidékeiről szóló egyéni diáklevelezési kérelmeket ezeken a név, kor, vallás, lakás, szülő foglalkozása, a különleges érdeklődési kör és óhajok rovatait magukba foglaló, különféle színű űrlapokon küldtük ki feldolgozás után elintézésre a külföldi diáklevelezési irodákhoz. Jobb lett volna, ha e címküldések helyett irodánk kér külföldi címeket ide és osztja ki a magyar jelentkező iskolák között, de címek ideküldésére a külföldi irodák nem voltak hajlandók. Ezek nagyrészt maguk is a hazaiakhoz hasonló nehézségekkel küzdve, válaszleveleikben állandóan jelezték, hogy kiküldött kérelmeinket csak lassan és korlátolt mértékben tudják elintézni. Ezért már előre számolnunk kellett azzal, hogy a kiküldött magyar címek jórészt csak későn érkeznek külföldi levél.

A Magyarországról külföldre küldött címek számadatai a következők: német nyelven Németországba 1.210, Finnországba 1.271, Svájcba

41, Olaszországba 19, Bulgáriába 116, *olaszul* Olaszországba 295, *franciául* Svájcba 236, Finnországba, Olaszországba 1—1, Bulgáriába 12, *angolul* Finnországba 4, Olaszországba 20. Az összes kiküldött címek száma 3.216 (a tavalyi tanévben 2.117) volt.

A finnországi hivatalos diáklevelezési iroda (Valtion Retkeilitoimisto, Helsinki) kivételes buzgóságot fejtett ki a magyar diáklevelezés terén. Az ottani Néprokonsági Irodával (Heimotoimisto) együtt többször kért újabb címeket, igyekezett minden kiküldött magyar címet buzgón levelező finn diákok között szétosztani, figyelemmel kísért minden egyes kialakuló finn-magyar levélbeli kapcsolatot. Ennek a munkának hatása a tényleges finn-magyar levelezés később feltüntetendő kedvező alakulása lett.

A finn társiroda egyébként az egyetlen volt, amely kérésünkre hajlandó volt ide is küldeni a finn diákcímeket. Kiosztásra került 219 (105 fiú és 186 leány) finn cím. Mivel ezeket irodánk közvetlenül tudta szétosztani a magyar intézetek között, e címek alapján a levelezések rögtön, a magyar diákok kezdeményezésére indulhattak meg. Ezeket az irodánk részéről történő közvetlen szétküldéseket az iskolák vezető tanárai nagy örömmel üdvözlötték és köszönték meg, mert ezekkel a levelezésre jelentkezett diákjaikat rögtön ki tudták elégíteni és a levelezés iránti kedvet jobban fenn tudták tartani. Irodánk is azért buzgólkodott volna más külföldi viszonylatban is a hozzánk beérkező címközvetítések rendszere érdekében, mert jól tudta, hogy a diákság levelezési érdeklődését jobban lehet fokozni, ha tanárától mindjárt idegen címet kap, mint ha neki kell adatait bediktálni és aztán hosszú ideig várni. A mai időkben oly fontos és kényes ellenőrzés szempontjából is előnyösebb, ha a diák a tanárától kapott címmel levelez és nem a jelentkezésére neki külföldön kiosztott, a tanár előtt esetleg ismeretlen címmel. Az ideküldött finn címek egyrésze túlkorosság miatt nem volt elhelyezhető középiskolai viszonylatban, ezeket a budapesti Pázmány Péter Egyetem bölcsészeti kara finn-ugor nyelvi tanszékének hallgatóihoz juttattuk.

4. *A ténylegesen folyt diáklevelezések*, amelyek régebbi vagy a fenti címküldések alapján jöttek létre, helyzetképének megállapítására e tanév végén is kértünk az ország középiskoláitól adatokat. Űrlapjaink 1942. augusztus 1-ig 88 középiskolától érkeztek vissza. Mivel ezeken kívül több intézetből küldtünk külföldre címkérést és bizonyára van is levelezés, de nem küldték be adataikat, alanti összegezésünk csonka és töredékes részletet tud csupán adni az 1941-42. tanév hazai idegen nyelvű diáklevelezéséről. E szerint a 88 középiskolából leveleztek *német* nyelven Németországgal 428 (194 fiú és 234 leány), Finnországgal 577 (275+302), Svájjal 34 (10+24), Olaszországgal 1 (0+1), Bulgáriával 3 (3+0), régebbiről Hollandiával 4 (4+0), Belgiummal 5 (4+1), Szlovákiával 1 (0+1), *olaszul* Olaszországgal 75 (65+10), *franciául* Svájjal 30 (26+4), Bulgáriával 4 (2+2), Franciaországgal 10 (10+0), Belgiummal 4 (4+0), *angolul* Finnországgal 3 (3+0), Dániával 2 (1+1), Amerikával 4 (4+0), Japánnal 2 (2+0), *szlovákul* Szlovákiával 3 (3+0), *horvátul* Horvátországgal 1 (1+0), *eszperantóul* Romániával 4 (4+0), Szlovákiával 1 (1+0). A társiskoláinkkal rendszeresen levelező tanulók

nélkül tehát az elmúlt tanévben tudomásunk szerint levelező magyar tanulók összes száma 1196 (616 fiú és 580 leány). A levelező fiúk nagyobb számát a fiúközépiskolák jóval nagyobb száma indokolja. Az egész tanévben levelezőnkint 3 levélváltást véve alapul, a 88 számon tartható iskolából hozzávetőleg 3000—3000 diáklevél ment, ill. jött át a határokon még a mostani háborús viszonyok között is, nem számítva be a társiskolás levelezéseket. Összehasonlításként szolgálhatnak az előző 1940-41. tanévi helyzetkép adatai: 107 középiskolából 1713 (1091 fiú és 622 leány). Az aránylag nem is olyan nagy csökkenés magyarázatául újra utalunk beszámolóink bevezető gondolataira.

A tudomásunk szerint folyó külföldi diáklevelezések fenti felsorolásában több olyan ország is szerepel, amelyek az első csoportban, a kiküldött címeknél nem fordultak elő, pl. Franciaország, Amerika, Hollandia, Belgium, stb. Ezekbe idén nem közvetítettünk címeket, mert az illető országokban nem működik a hivatalos diáklevelezési iroda. Nyilvánvaló tehát, hogy ezek a levelezések nem ideai közvetítésekből jöttek létre, hanem régebbi eredetűek.

Az amerikai és japán levélváltások is beláthatólag a tanév legelső hónapjaira vonatkoznak, amikor még a közlekedési viszonyok nem tették lehetetlenné a levélbeli érintkezést ezekkel a távoli országokkal.

5. *Iskolánkvüli ifjúsági olasz-magyar kapcsolatokat* is szervezett irodánk külföldi felkérésre. Az iskolai diáklevelezést intéző szerv (I. R. C. E. — Istituto delle Relazioni Culturali all'Estero, = Külföldi Kulturkapcsolatok Intézete) kívül kapcsolatot építettünk ki a fascista párt római szervezetének Külföldi Információs Irodájával (Centro per stranieri d'informazioni sul fascismo) és a magyar katonai hatóságok segítségével előbb 142, majd 57, összesen 199 magyar leventefiú címét és adatait gyűjtöttük össze és küldtük el Rómába. Az olasz levelezésre jelentkezett magyar levonték mindegyike egy-egy lehetőleg hasonló foglalkozású olasz iparos vagy gazdafiúval került kapcsolatba. A levelezések szigorú ellenőréssel folynak. A rendes nehézségeken felül itt még az is lassítja a levelezést, hogy az egyszerűbb műveltségű olasz és magyar ifjak nagyobb része egyelőre nem bírja egymás nyelvét s így a leveleket kölcsönösen le kell fordítani. Az érkező olasz levelek magyarra és a magyar levelek olaszra való fordítását az olasz iroda kérésére irodánk is vállalta és részben végzi is.

6. A külföldi idegennyelvű diáklevelezés tehát, ha csökkenő mértékben, de mégis mutatott fel bizonyos eredményeket.

Ezeknek tulajdonképpeni létrehozói, irodánk támaszai az iskolák diáklevelezési vezető tanárai, akiknek nagy része, különösen a leányiskolákban, sok más munkájukon felül igazán áldozatos lélekkel foglalkoznak intézetük diáklevelezési ügyeivel. Az irodánkhoz egész évben érkező felvilágosításokat, tanácsokat kérő, sokszor új gondolatokat felvető levelek és jelentések, valamint az iskolai Évkönyvek jórésztében olvasható diáklevelezési beszámolók beszédesen tanúskodhatnak erről a munkáról. Az ideai tanév folyamán is az összes középiskolák címére többször szétküldött sokszorosított „Tájékoztató“-ink nemcsak a diáklevelezési helyzetről és lehetőségekről adtak mindig őszinte és kimerítő felvilágosítá-

sokat, hanem az értékesebb vezetőtanári levelekből is közöltek megkapó és gondolatébresztő részleteket. Egyébiránt az iroda alakulásakor megállapított tervünk szerint e *Tájékoztatóinkat* idővel rendes országos diáklevelezési lappá volt szándékunkban fejleszteni, a hasonló külföldi lapok mintájára. Persze a papiros- és lapkorlátozások miatt idén erre még nem is gondolhattunk.

A diáklevelezési munka irányítása sok helyen közösen történik. Az irodánk kezdeményezésére alakított Diáklevelezési Körök, önképzőkörök *Diáklevelezési Szakosztályai* idén is nem egy helyen buzgóan működnek. Ezeknek nem is csak a külföldi, de különösképpen a belföldi diáklevelezés, a magyar „testvérintézetek“ kapcsolatai terén jut nagy szerep. Irodánk ugyanis a belföldi diáklevelezési ügyeket külön irányítja az iroda h. vezetője, dr. *Nevelős Ágoston* minisztériumi szolgálatra rendelt áll. gimn. tanár vezetésével.

Kívülállók nehezen alkothatnak maguknak fogalmat arról, hogy a hazai-külföldi diáklevelezés irányításának e csekélynek látszó eredményeit milyen sok levelezést és fáradságot igénylő munkával, lelkes erőfeszítéssel lehetett csak elérni. Az elmúlt tanévben erre a sokszor kevéssé hálás munkára az a meggyőződés sarkallt, hogy nemzeti kultúr-színvonalunknak tartozunk a diáklevelezési ügyeknek minél tovább történő központi lebonyolításával. A reáfordított munka és az elérhető eredmények mindinkább növekvő különbségét, valamint a közel jövő valószínűen várható lehetőségeit tekintetbe véve *Róder Pál* tanügyi főtanácsos, az iroda vezetője a tanév végén a hivatal megszüntetésére tett a felsőbb hatóságoknak javaslatot. A vallás és közoktatásügyi minisztérium 35.304/1942. eln. c. sz. rendelete az eddigi munkásság dícsérő elismerése mellett a jövő tanévtől az iroda bizonytalan tartamú szüneteltetését rendelte el.

Bízunk benne, hogy a kényszerű szünet ideje, amely alatt életbevágóbb feladatokat kell megoldanunk, a diáklevelezési ügy szebb jövőjének érlelésére is fog szolgálni!

Hodinka László.

II. Belföldi levelezés.

Évek hosszú során át leveleztek középiskoláink növendékei külföldi pajtásaikkal. 1940-ben merült fel az a gondolat, hogy meg kellene valósítani a belföldi diáklevelezést is. Különösen a visszatért területek ifjúságának számtalan élménye, az idegen iskolák magyarelles nevelése tette — szinte szükségessé, a belföldi levelezés megszervezését. Erdély egy részének visszatértekor hatalmas lendülettel indult meg a levelezés. A csonka-haza ifjúsága oly tömegben kereste fel az erdélyi iskolákat, hogy azok alig tudtak szóhoz jutni, alig tudtak a sok-sok levélre válaszolni.

Ugyanekkor merült fel a „testvér-iskola“ szép gondolata. A Középiszkolai Tanulók Külföldi Kapcsolatainak Irodája (K. T. K. K.) magáévá tette a „*testvériskola rendszert*“ és a belföldi diáklevelezést is ezen az alapon szervezte meg, vagyis a testvér-iskolák egymásközi levelezését igyekezett megteremteni. Felkérte a középiskolák igazgatóit, hogy jelöl-

jenek ki intézetükben egy-egy kartársat, aki a belföldi diáklevelezés irányítását elvállalja. Majd, kéréssel fordult a levelezést vezetőkhöz, hogy keressék fel levélben a testvér-iskola levelezést vezető tanárát s beszéljék meg a szükségéseket. Ezt követte aztán a diákok levélváltása. A leveleket a vezető-tanárnak adták a diákok, aki ellenőrizve elküldötte a testvér-iskola levelezést vezető tanárának. A válasz-küldés hasonlóképpen történt.

Igen nagy kedvvel és lelkesedéssel indult meg a levelezés. Az iroda alig győzte a kívánságokat kielégíteni. Egymásután érkeztek a panaszok, hogy nem kapnak levelezőtársat, vagy, hogy nem válaszol a testvériskola. A panaszok nagy részének az volt az oka, hogy majdnem valamennyi csonka-hazabéli középiskola erdélyi társat kért magának. Természetes, hogy ezt a kérést nem lehetett teljesíteni, már csak azért sem, mert az erdélyi középiskolák száma lényegesen alatta van a csonka hazai középiskolák számának. Így aztán nem egy helyütt elkedvetlenedés ütötte fel a fejét. Ugyanígy sok gondot okozott a mostani háborús helyzet is. Igen sok kartársunk bevonult, a levelezés vezetését vagy más kartárs vette át, vagy — sok helyütt előfordult! — senki sem. A gyors bevonulás izgalmában, — érthető — megfeledeztek az ügyek átadásáról. Így történt aztán, hogy sok lelkes iskola levelezése teljesen abba-maradt.

Mind e nehézségek ellenére is folytattuk a levelezés irányítását s igyekeztünk a bajokon segíteni. Különösen fontos feladat volt a visszacszerzett Délvidék középiskoláinak bekapcsolása. Igaz, hogy délvidéki kartársainkat a számtalan új probléma és feladat ugyancsak sok munkával látta el, mégis szép eredménnyel indult meg a munka.

Miként tavaly, úgy idén is kérdőíveket küldtünk ki k. kartársainknak, hogy még a tanév befejezése előtt beszámolhassanak az elmúlt év levelezéséről. Igen kevés kérdőív érkezett vissza, valószínűleg azért, mert közben megérkezhetett a szünetelést elrendelő intézkedés. Pedig a kérdőívek be nem küldésével csak igen töredékes képet tudunk szolgáltatni az 1941-42. tanév levelező-teljesítményéről. A beérkezett adatok szerint 479 fiú és 798 leány, összesen 1277 tanuló levelezett. Ezenkívül nem egy intézet osztály-levelezést folytatott. Ha csak két levélváltást veszünk figyelembe, pedig — a beérkezett jelentések szerint — ennél több folyt mindenütt, akkor is 5000 levél fordult meg az évben.

Két évi munkánk után pontot teszünk. — Reméljük, hogy a nyugodalmasabb idők bekövetkeztével fokozott mértékben valósíthatjuk meg szép terveinket a külföldi és belföldi diáklevelezést, diákcsereit, diákvendéglátást, stb.

Nevelős Agoston